

Mirosław Michalik, *Mózgowe porażenie dziecięce w teorii i praktyce logopedycznej*, Harmonia Universalis, Gdańsk 2015

Książka dra hab. Mirosława Michalika, profesora Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, poświęcona problemom w porozumiewaniu się dzieci i młodzieży z zespołem mózgowego porażenia dziecięcego (mpd.), ukazała się w serii podręczników akademickich „Logopedia XXI wieku” (redakcja naukowa serii: Stanisław Milewski i Ewa Czaplewska). Zapewne zainteresuje ona zarówno praktyków – diagnostów i terapeutów (szczególnie logopedów, ale także psychologów, pedagogów, rehabilitantów), jak i teoretyków – naukowców dążących do wyjaśnienia patogenetycznych zaburzeń mowy w tym zróżnicowanym etiologicznie i klinicznie zespole chorobowym. Monografia, bazująca na doświadczeniu zawodowym zdobytym w trakcie kilkunastoletniej pracy logopedycznej i nauczycielskiej z pacjentami i uczniami z mpd. oraz, w dużym stopniu, na wynikach przeprowadzonych przez Autora badań naukowych i analizie danych z multidyscyplinarnej literatury przedmiotu, stanowi dzieło ambitne, naznaczone pasją poznania i pomagania.

Praca składa się z dziewięciu rozdziałów, poprzedzonych *Wprowadzeniem*, wyjaśniającym intencje Autora i zamkniętym *Zakończeniem*, zawierającym wnioski z przeprowadzonych analiz; ponadto zamieszczono w niej zestaw pytań i poleceń, pomagających Czytelnikowi usystematyzować zdobytą wiedzę, a także spis zalecanej literatury, której lektura może tę wiedzę poszerzyć, obszerną bibliografię (z wyszczególnieniem aktów prawnych określających status dziecka z mpd. w systemie oświaty), indeks rzeczowy oraz spis rycin i tabel.

Dwa pierwsze rozdziały oraz rozdział czwarty mają charakter teoretyczny. W rozdziale 1. *Charakterystyka mózgowego porażenia dziecięcego – stanowisko interdyscyplinarne* Autor prezentuje medyczne, fizjoterapeutyczne, oligofrenopedagogiczne i logopedyczne ujęcia mózgowego porażenia dziecięcego wraz ze stosowaną w tych obszarach terminologią, omawia uwarunkowania, patomechanizmy, symptomatologię i klasyfikacje tego zespołu chorobowego, przedstawia także motoryczne, zmysłowe i intelektualne determinanty rozwoju mowy osób z mpd., ze szczególnym uwzględnieniem zaburzeń dyzartrycznych. W rozdziale 2. *Mowa osób z mózgowym porażeniem dziecięcym – stanowisko transdyscyplinarne* M. Michalik podejmuje się interpretacji problemów i osiągnięć rozwojowych w zakresie mowy osób z mpd. w świetle koncepcji neurobiologicznych: teorii mikrogenetycznej J. S. Browna, modelu sieci neuronalnej M. Mesulama, teorii selekcji grup neuronowych G. M. Edelmána, koncepcji neuronów zwierciadlanych G. Rizzolattiego oraz w ujęciu mowy jako struktury wielopiętrowej. Analizuje także społeczno-kulturowe uwarunkowania zaburzeń komunikacji w przypadku mózgowego porażenia dziecięcego, odwołując się do teorii interakcji, pierwszoplanowo do koncepcji S. Grabiása. Rozważania teoretyczne prowadzą Autora do stwierdzenia, że dyzartrię o podłożu mózgowego porażenia dziecięcego należy uznać za odrębną jednostkę nozologiczną. W rozdziale 4. *Anartria o podłożu mózgowego porażenia dziecięcego* zaprezentowane są argumenty na rzecz różnicowania dyzartrii i anartrii, z odwołaniem do kryteriów etiologiczno-objawowych, językoznawczych i terapeutycznych.

Rozdział 3. *Kompetencja lingwistyczna pacjentów z mózgowym porażeniem dziecięcym* prezentuje wyniki prowadzonych przez M. Michalika badań poświęconych kompetencji składniowej (zbadano 10 dzieci w wieku 5–13 lat z dyzartrią o podłożu mpd.), kompetencji komunikacyjnej – w aspekcie kontekstów pragmatycznych definiowania pojęć (zbadano 7 uczniów klasy VI i gimnazjalistów z dyzartrią o podłożu mpd.) oraz na w aspekcie relewancji komunikacyjnej (zbadano 8 uczniów z dyzartrią o podłożu mpd., średnia wieku wynosiła 16 lat), a także kompetencji kulturowej – w zakresie kompetencji językowo-kulturowej i wiedzy semantycznej (zbadano 7 uczniów

klasy VI i gimnazjalistów z dyzartrią o podłożu mpd.). Rozdział kończy charakterystyka trzech typów dyzartrii w mpd.: dyzartrii spastycznej, dyskinetycznej i ataktycznej, skoncentrowana na objawach neuromotorycznych.

Problemom diagnozy, terapii i edukacji poświęconych jest pięć kolejnych rozdziałów książki. W rozdziale 5. *Diagnozowanie logopedyczne dyzartrii w zespole mózgowego porażenia dziecięcego* Autor proponuje procedurę diagnostyczną, która na etapie deskrypcji powinna uwzględniać sprawności oddechowe, fonacyjne, artykulacyjne i prozodyczne, warunkujące realizację wypowiedzi w płaszczyźnie fonicznej, a także inne aspekty mowy oceniane w przypadkach uszkodzeń mózgu i chorób neurologicznych. Na etapie interpretacji wskazana jest analiza wyników badań specjalistycznych (przede wszystkim diagnoza fizjoterapeutyczna, neurologiczna, psychologiczna, audiologiczna, okulistyczna oraz ocena specjalisty integracji sensorycznej) i danych z wywiadu rodzinnego. W rozdziale 6. *Programowanie terapii logopedycznej dyzartrii w zespole mózgowego porażenia dziecięcego* zostały przedstawione cele, procedury i strategie terapii w przypadku dyzartrii, a w rozdziale 7. *Diagnoza i terapia logopedyczna anartrii o podłożu mózgowego porażenia dziecięcego* procedury diagnostyczne i terapeutyczne uwzględniające aspekt komunikacji alternatywnej i wspomagającej. Rozdział 8. *Opis przypadku dziecka z dyzartrią o podłożu mózgowego porażenia dziecięcego* stanowi egzemplifikację problemów diagnostyczno-terapeutycznych, z jakimi musi zmierzyć się logopeda pracujący z pacjentami z mpd. Rozdział 9. *Uczeń i pacjent z mózgowym porażeniem dziecięcym w przestrzeni zinstytucjonalizowanych oddziaływań edukacyjnych i terapeutycznych* zawiera ważne informacje dotyczące możliwości kształcenia i form pomocy udzielanej dzieciom z mpd. w polskim systemie oświatowym.

Autor, prezentując problematykę mózgowego porażenia dziecięcego i zaburzeń w porozumiewaniu się osób z tym zespołem chorobowym w ujęciu inter- i transdyscyplinarnym, posługuje się terminologią z wielu dziedzin nauki, głównie logopedii, językoznawstwa, medycyny (neurologii, neuroanatomii, rehabilitacji) i psychologii (psychologii klinicznej, neuropsychologii), co sprawia, że lektura monografii nie należy do zadań łatwych – od Czytelnika będzie wymagała niekiedy sięgania do specjalistycznych opracowań i leksykonów.

Odnosząc się do prezentowanych w monografii autorskich tez, interpretacji i opisów badań własnych, zasygnalizuję te z nich, które odbieram pozytywnie oraz te, które są, w mojej ocenie, kontrowersyjne. Jako godne podziwu postrzegam dążenie Autora do odkrycia i wyjaśnienia sieci uwarunkowań opisywanych zaburzeń, zinterpretowania ich na gruncie teorii neurokognitywistycznych, a także podjęte przez niego działania badawcze – badania empiryczne poszerzające wiedzę na temat funkcjonowania językowego dzieci i młodzieży z mpd. Autor umiejętnie i kreatywnie łączy dane dotyczące teorii i praktyki logopedycznej, podejmując zagadnienia, które nie były, jak dotąd, przedmiotem tak wnikliwej refleksji na gruncie polskiej logopedii. Uważam jednak, że część tez stawianych w pracy i formułowanych wniosków należałoby opatrzyć predykatami oznaczającymi prawdopodobieństwo, a nie pewność istnienia wskazywanych zależności w opisywanym/analizowanym/interpretowanym materiale, dopiero bowiem wnikliwe badania neuropsychologiczne i neurobiologiczne, z wykorzystaniem m.in. technik neuroobrazowania, mogłyby zweryfikować wyrażone sądy. Nie przekonuje mnie przedstawiona przez Autora argumentacja dotycząca propozycji włączenia (jak rozumiem – obligatoryjnego) *zaburzeń zmysłowych (poznawczych, percepcyjnych), intelektualnych, zaburzonego wyrażania znaczeń, ujmowania myśli i docierania do rzeczywistości pozajęzykowej* (s. 130) do katalogu zjawisk charakteryzujących *dyzartrię o podłożu mózgowego porażenia dziecięcego*. Kontrargumentację zaprezentuję w artykule polemicznym, w którym także odniosę się do kwestii wyodrębniania dyzartrii/anartrii.

Podsumowując, chciałabym podkreślić, że w pełni doceniam podjęte przez Autora próby naukowego wyjaśnienia niezwykle złożonych uwarunkowań zaburzeń w porozumiewaniu się osób z mpd., a także interesujące badania nad ich funkcjonowaniem językowym. Uznaję książkę Mirosława

sława Michalika pt. *Mózgowe porażenie dziecięce w teorii i praktyce logopedycznej* za opracowanie wartościowe, dobrze umotywowane i ukazujące nowe perspektywy analizy ludzkich zachowań komunikacyjnych. Sądzę, że recenzowana monografia, której walory naukowe i edukacyjne są niezaprzeczalne, powinna się znaleźć w zestawie lektur obowiązkowych studentów i adeptów logopedii.

Prof. dr hab. Urszula Mirecka
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Zakład Logopedii i Językoznawstwa Stosowanego